“AUTENTIK MUSIQIY KOMPETENSIYA” TUSHUNCHASINING PSIXOLOGIK MAZMUNI VA TARKIBI

Uzakov Satbay Erejepbaevich – *o‘qituvchi*
O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti Nukus filiali
“Folklor va etnografiya” kafedrasi

Tayanch so‘zlar: autentiklik, musiqiy kompetensiya, psixologik struktura, ichki motivatsiya, emotsional kompetensiya, musiqiy qobiliyat, ijodiy o‘ziga xoslik, shaxsiy izchillik, musiqiy ifoda.

Ключевые слова: аутентичность, музыкальная компетентность, психологическая структура, внутренняя мотивация, эмоциональная компетентность, музыкальная способность, творческая уникальность, личная последовательность, музыкальное выражение.

Key words: authenticity, musical competence, psychological structure, internal motivation, emotional competence, musical ability, creative originality, personal consistency, musical expression.

Autentik musiqiy kompetensiya - bu nafaqat texnik jihatdan professional ijro mahorati, balki ijodiy, hissiy va shaxsiy o‘ziga xoslikni o‘zida mujassam etgan psixologik tuzilma. U shaxsning ichki ovozi bilan mos bo‘lgan, o‘zini to‘g‘ri namoyon etadigan, rasmiy yoki tashqi bosimlarga bo‘ysunmaydigan autentik ijodkorlikni anglatadi. Bu tushuncha ekzistensial falsafa va psixoterapiyadagi autentiklik ideyalariga taaluqlidir, ya’ni “shaxsiy qadriyatlar, istaklar va tashqi bosim o‘rtasidagi izchillik”. Har bir mamlakatning o‘ziga xos madaniy qadriyatlari, musiqiy an'analari va ta’lim tizimidagi yondashuvlar baqshichilik san’atini o‘rgatish jarayoniga turlicha ta’sir ko‘rsatmoqda. [1.1] “Autentik musiqiy kompetensiya” tushunchasining psixologik mazmuni Ichki motivatsiya va shaxsiy moslik.

- Autentik musiqiy kompetensiya – bu shaxsning ichki qadriyatlari va musiqiy ifodasiga mosligi**.** Eksistensial psixologiya nuqtai nazaridan, shaxs o‘z ijodini yolg‘on yoki namoyishchi bo‘lmagan holatda amalga oshiradi.
- Self-determination theory (SDT) dan ko‘rinishicha, bu kompetensiyaning muhim qismi sifatida autonomiya**,** kompetentlik va relatedness (aloqadorlik) ehtiyojlari rol o‘ynaydi: shaxs o‘z musiqasini tanlagan, anglagan va boshqalar bilan bog‘lanish orqali amalga oshiradi

Musiqiy qobiliyat va cognitivaning roli.

- Musiqiy kompetensiya (musiqiy qobiliyat) ko‘plab tadqiqotlarda kognitiv imkoniyatlar, xususan umumiy kognitiv quvvat, short-term memory va ochiqlik (openness to experience) bilan bog‘liqligi aniqlandi
- Ushbu faktlar autentik kompetensiya tarkibida shaxsning hissiy sezgirligi, intellektual aniqligi va kuktak sifatida tajribaga ochiqligini aks ettiradi. Emotsional kompetentlik va alexitimiyaga qarshi
- Emotsional kompetensiya (masalan, alexitimiyaning pastligi) - kishining his-tuyg‘ularni idrok etish, ifodalash va boshqarish qobiliyati - musiqa faoliyati bilan bog‘liq ekan. Ko‘proq musiqiy ijod va amaliyot kuzatilgan shaxslar alexitimiyadan kam aziyat chekadi. [1.2]

Autentik musiqiy kompetensiyaning rivoji modeli;

Shaxs autentik kompetensiya darajasiga yetishishi quyidagi bosqichlardan o‘tayotganlikka bog‘liq bo‘lishi mumkin:

1. Musical aptitude**:** tug‘ma yoki erta rivojlangan musiqiy sezgirlik (Gordon va Seashore tadqiqotlari bo‘yicha)
2. Formald training va tajriba**:** musiqa bilan yaqindan shug‘ullanish orqali texnik va kognitiv malakalarni shakllantirish
3. Ichki psixologik rivoj**:** SDT nuqtai nazaridan, motivatsiya va o‘zini anglash - autentiklikga o'tish. Autonomi, kompetentlik, tanlovni hurmat qilish. Emotsional o‘ziga xoslik**:** shaxsiy hissiy atmosferani musiqada ifodalash - autentik ijro - "haqiqiy" ijro. [1.3]

“Autentik musiqiy kompetensiya” - bu kompleks psixologik struktura bo‘lib, shaxsning texnik darajasi bilan birga ichki hissiy moslik, ichki motivatsiya, shaxsiy qadriyatlar bilan kesishadi**.** Psixologik yondashuvlardan SDT, kognitiv nazariyalar va emotsional kompetensiya modellari yordamida uning mazmuni ochib beriladi. Keng miqdordagi tadqiqotlar bu tuzilmaviy komponentlarning har biri qanday tarkibiy rol o‘ynashini ilmiy asosda ko‘rsatadi (masalan, umumiy IQ, ochiqlik, musiqiy trening va hissiy ifodaning musbat bog‘liqliklari).

Tadqiqotlarda baqshichilik san’atining bolalar musiqa va san’at maktablari dasturlariga integratsiyalashuvi orqali yosh avlodning badiiy tafakkuri, estetik didi va milliy o‘zligiga bo‘lgan hurmati shakllanishi yuzasidan ijobiy natijalar qayd etilgan. Bu san’at turi orqali bolalar nafaqat

kuy va ohanglar dunyosiga sho‘ng‘ishadi, balki tarixiy-madaniy kontekstni anglab, o‘z madaniy ildizlariga tayanishni o‘rganadilar. [1.4]

Bundan tashqari, baqshichilik san’atining o‘rgatilish jarayonida bolalarning psixologik va ijtimoiy rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadigan omillar tahlil etilgan. Jumladan, jamoaviy ijro, og‘zaki an’analarga tayanish, voqealarni badiiy ifoda qilish kabi jihatlar bolalarning nutqiy, emotsional va ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Umumiy kognitiv qobiliyat, musiqiy tayyorgarlik, ochiqlikning musiqiy kompetensiyaga bog‘liqligi - tadqiqot natijalari. 2010-yil.

2. O‘z-o‘zini aniqlash nazariyasi: musiqa motivatsiyasida avtonomiya, kompetentlik, aloqadorlik. 2014-yil.

3. Emotsional kompetentlik va aleksitimiya musiqiy amaliyot bilan bog‘liq - egizaklar tadqiqoti. 2013.

4. Henderson, M. Gabora, L. The recognizability of authenticity. 2013-yil

5. Gordon, E. E. Manual for the Primary Measures of Music Audiation. GIA Publications. 1989-yil.

REZYUME. Autentik musiqiy kompetensiya - bu musiqiy ijroda shaxsning o‘ziga xosligini, ichki his-tuyg‘ularini va individual ifodasini samimiy va to‘liq ifoda eta olish qobiliyatidir. Bu tushuncha faqat texnik mahoratni emas, balki ijrochining emotsional chuqligini, ichki motivatsiyasini va auditoriya bilan haqiqiy muloqotini ham o‘z ichiga oladi.

РЕЗЮМЕ. Аутентичная музыкальная компетенция - это способность искренне и полно выражать своеобразие, внутренние чувства и индивидуальное выражение личности в музыкальном исполнении. Это понятие включает в себя не только техническое мастерство, но и эмоциональную глубину исполнителя, его внутреннюю мотивацию и подлинное общение с аудиторией.

SUMMARY. Authentic musical competence is the ability to sincerely and fully express a person's individuality, inner feelings, and individual expression in musical performance. This concept encompasses not only technical skill but also the performer's emotional depth, inner motivation, and genuine communication with the audience.

BAQSÍSHÍLÍQ ÓNERI. SÚYEW BAQSÍ DÓRETIWSHILIGI

Shamurodova Madina Xolmurod qızı
Ájiniyaz atındaǵı Nókis mámleketlik pedagogikalıq institutı

Tayanısh sózler: muzıka, áwlad, ásbaplar, kórkem óner, baqsı-jıraw, dástúriy, metod, emocional.

Ключевые слова: музыка, песня, инструменты, искусство, фольклор, программа, метод, эмоциональный.

Key words: music, song, instruments, art, folklore, program, method, emotional.

Qaraqalpaq muzıka miyrasları xalıqtıń siyasiy hám tariyxıy rawajlanıwı, etno-psixologik tárepleri, ómirlik tájiriybeleri, siyasiy kóz-qarasları, maqseti hám de onı ámelge asırıw jolında shólkemlestiriletuǵın iskerlik tarawları, shaxsqa tálim-tárbiya beriw dástúrleri tiykarında qáliplesken bolıp. ásirler dawamında tariyxıy basqıshlar tiykarında áwládtan -áwládqa ótip kelmekte.

Muzıka sániyatı (kórkem óneri) ózine say bir álem (dúnya). Ájayıp dawıslar, namalar, úrǵaq hám qashırımlar, jaǵımlı muzıkalıq sesler kewillerdi tolqıtadı. Muzıka kórkemóneri turmıstı ózine say kórkem obrazlar arqalı súwretleydi, tıńlawshılardıń júregine jetip, oy-órisine, qálbine tásir etiw arqalı onda túrli qábiletlerdi rawajlnadıradı, aqıl-oy, sanasın ósiredi, turmıstı, ómirdi keńirek hám tereńnen túsine biliwine járdem beredi. Ótmishke bir názer taslasaq, muzıka óneri eń eskiden kiyatırǵan óner ekenligin, onı ata-babalarımız ómirinde dúnyaǵa atın shıǵarǵan ne bir ullı insanlar, óz dáwiriniń aldaǵı adamlarınıń ómirinde, olardıń dóretiwshilik miynetleri, izleniwleri, ayrıqsha orın tutqanlıǵın kóremiz. Usı sebepli qaraqalpaq muzıka miyrasları mazmunın tereń úyreniw, olardaǵı sáwlelengen biybaha pikirlerden tálim-tárbiya jolında paydalanıw zárúrligin arttıradı. «Shıǵıs muzıkası-bul Shıǵıs filosofiyası, dúnya mádeniy miyrasları qatarında Shıǵıs muzıkasınıń ornı ullı» [1.308] Álbette óz xalqımızdıń muzıka tariyxın úyreniw óz aldına bir aktual másele bolıp tabıladı,